

ko i tehničkih područja – ali i svakom drugom željnom znanja o problematici transhumanizma. Tako široko obzorje čitalačke publike moguće je jedino ako autor, s jedne strane, inzistira na konciznosti, stručnosti i argumentaciji, a s druge slikovito i čitko objašnjava navedenu problematiku. Štoviše, veoma je zadivljujuće njegovo povezivanje raznih područja znanost, pa čak i *pop kulture* s teologijom i transhumanizmom. Usudio bi se reći da jer riječ o pravom primjeru interdisciplinarnog pristupa o kojem se u posljednje vrijeme toliko priča. Djelo u tolerantnom tonu, dijalogizirajući sa svijetom, odnosno različitim svjetonazori-

ma i znanstvenim dostignućima, usmjerava vjernikovo razmišljanje i djelovanje u pogledu tehnološkog napretka i njegova utjecaj na čovjeka. Sama disertacija, kao i ovdje prikazano djelo, neminovno je velik doprinos hrvatskoj znanosti, ali i poticaj, kako i sam autor navodi, na daljnje bavljenje u knjizi obrađenom problematikom i djelovanje protivno latinskoj uzrečici: *Audi, vide, tace, si vis vivere in pace* («Slušaj, gledaj, šuti, ako želiš živjeti u miru.»). Dakle, moramo slušati i gledati, no ne smijemo šutjeti, već zauzeti (vjernički) stav o fenomenu koji je već prešao prag globalizma i zadire upravo u ono što je fundament za mir.

Bernard Hostić

Stjepan Zimmermann, *Znanje i vjera, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., 693 str.*

»Svi ljudi teže znanju po naravi«, rečenica je kojom se otvara Aristotelova *Metafizika*, zapravo njegova »prva filozofija« kao jedinstvo ontologije i teologije. Na zalazu antike, a u doba uspona kršćanske misli, Augustin je u povijesti dosljedno istaknuo dvije formule koje ističu i promiču sklad znanja i vjere: »Spoznaj da bi vjerovao, vjeruj da bi spoznao« (*Intellige ut credas, crede ut intelligas*). Toma Akvinski ide dalje i na više mjesta naučava da razum i vjera – zato što oboje proizlaze iz Boga – ne mogu biti suprotstavljeni. Jasno je na tome tragu i enciklika *Fides et ratio* (*Vjera i razum*), koju je 1998. godine objelo-

danio Ivan Pavao II. Papa se zalaže za komplementarnost vjere i razuma, teologije i filozofije, slikovito ističući na samom početku, kao osobiti moto, da vjera i razum »izgledaju poput dvaju krila kojima se ljudski duh uzdiže k promatranju istine«.

Godine 2020. u Zagrebu je objavljena knjiga *Znanje i vjera*, koja čitateljskoj javnosti čini dostupnim rukopis Stjepana Zimmermanna (Virovitica, 1884. – Zagreb, 1963.), jednoga od najznačajnijih hrvatskih neoskolastičkih filozofa, katoličkog svećenika, akademika, sveučilišnog profesora te rektora i zatim prorektora Kraljevskoga sveučić-

lišta u Zagrebu. Zimmermann je objavio brojne zapažene članke i knjige iz područja filozofije, teologije i kulturologije. Početkom 1946. godine zabranjeno mu je javno djelovanje jer je podupirao vlast Nezavisne Države Hrvatske. Prisilno je umirovljen i prisiljen na šutnju. Usprkos tomu, nastavio se baviti filozofijom, ustrajno pisati, te je ostavio brojna vrijedna djela u rukopisu, nastala u skrovitosti sobe. Jedno od tih djela jest i rukopis pod naslovom *Znanje i vjera*. Njegovim objavljivanjem izdavač je na svjetlo dana iznio znatan dio Zimmermannove pisane ostavštine dotad skrivene od javnosti. Izdanje je za tisak priredio dr. sc. Ivan Macut, koji u uvodnoj studiji objašnjava da je tekstove objedinjene ovom knjigom Zimmermann započeo pisati 1946., najkasnije 1947., a dovršio ih do 1950. godine, pri čemu rukopis nije nastao odjednom, nego ga je autor dopunjavao, prepravljao i reducirao, izbacivši čak osamdesetak napisanih stranica. O tim intervencijama svjedoče Zimmermannove riječi i rečenice dopisane olovkom i nalivperom uz strojopisni tekst. Ivan Macut nadalje objašnjava: »S obzirom na sadržaj rukopisa, djelo koje je Zimmermann napisao smještamo među njegova filozofska i apologetska djela, a cilj mu je na znanstven način opravdati metafiziku kao legitimu filozofsku disciplinu. To opravdanje Zimmermann izvodi tako da, s jedne strane, manjim opsegom djela daje jedan panoramski pregled povijesti filozofije i kroz taj pregled pruža ujedno

i razvoj metafizike kao filozofske discipline, a, s druge strane, i to većim i značajnijim dijelom svog djela, kritizira različite materijalističke i monističke filozofske pravce« (str. 16).

Zimmermannova knjiga *Znanje i vjera* sastoji se od uvodne studije (autor I. Macut) te četiriju dijelova, prije kojih su kao svojevrsan uvod uvrštene autore filozofske refleksije o suvremenoj kulturi, gdje je podastrt sumarni pregled povijesti novovjekovne filozofije, pri čemu je predstavljen razvoj naturalizma i pozitivizma od doba humanizma i renesanse sve do 19. stoljeća. Zimmermann se kritički dohvaća i marksizma, odnosno dijalektičkog materijalizma, kao prevladavajuće filozofije nakon 1945. godine.

Prvi dio knjige naznačen je pitanjem »Jesmo li sposobni za znanstvene istine u pitanjima vjere?«, gdje je riječ o odnosu prirodne znanosti i metafizike, o racionalnom i iracionalnom priznanju Boga, o subjektivizmu koji obilježuje novovjekovnu kulturnu i filozofsku orijentaciju, o skepsi i slobodi u znanosti i vjeri, o vjeri ovisnoj o razumu i volji te drugim temama.

»Sustavno rješavanje spoznajnog problema« naslov je drugog dijela knjige, koji se dohvaća objektivizma, odnosno pitanja objektivne istine, k tomu intelektualizma i realizma te s time povezanog odnosa nužnih sudova i izvansvjesne realnosti, zatim spoznaje neiskustvene (metafizičke) realnosti i znanstvene vrijednosti metafizike.

Slijedi, treći dio, naslovljen je »Filozofijska orijentacija života«. U tom dijelu autor razmatra organski život, zatim samoniklost i evolucionistički monizam, pitanje tjelesne evolucije čovjeka, nakon čega se dohvaća odnosa prirodne znanosti i filozofije o Bogu te pitanja duševne evolucije čovjeka. Posebno se bavi temama čovjekova razumsko-voljnog života i totalitarnog evolucionizma o čovjeku. Nadalje slijedi razlikovanje životinjske osjetilnosti i čovjekove duhovnosti, nakon čega je velik prostor posvećen brojnim dokazima za Božju opstojnost te suprotstavljenosti materialističkog monizma i teističkog dualizma. Također se dohvaća stajališta prirodoslovaca o metafizici o Bogu, odnosa vjere i religije, filozofije i religije te je na posljetku riječ o smislu života, posebice o religijsko-moralnom smislu. O odnosu filozofije i religije Zimmermann uz ostalo kaže: »Metafizičku su filozofiju izgrađivali već Platon i Aristotel, a njihovim su putem u kršćanskoj eri nastavili sv. Augustin (354 – 430) i sv. Toma Akvinski (1225 – 1274), koji se smatraju prvacima *skolastičke ili kršćanske* filozo-

fije. Ona se učila u kršćanskim školama, tu ju je katolička Crkva [sic] usvojila kao osnovicu religije. Naročito su dvije nauke u ovoj metafizici, na koje se oslanja kršćanska religija, a to je *teizam i psihološki spiritualizam*, t. j. učenje da postoji osobni Bog i da je duša čovjekova po duhovnoj naravi besmrtna. Dakle: *Bog i duša*, kako je već sv. Augustin izrekao, jest ono što u prvom redu želi da spoznajno dohvati skolastička metafizika. Time je ova filozofija kako gotov sistem ušla u sferu kršćanske religije« (str. 512).

Četvrti i posljednji dio knjige naslovljen je »Završna razmatranja« i obuhvaća teme: životna alternativa *monizam – dualizam*, život u ideološkim suprotnostima, kulturna orijentacija naturalizma i idealizma te idealistički smisao oblikovanja budućnosti.

Knjiga Stjepana Zimmermanna *Znanje i vjera* sadržava misli zapisane prije gotovo osamdeset godina, ali one, jer su svevremeno suvremene, svojom reaktualizacijom mnogo toga govore i današnjem čovjeku. Stoga zavređuju čitateljsko vrijeme i pozornost.

Marito Mihovil Letica

Luciano STERPELLONE, *Medicina u Bibliji, Kršćanska sadašnjost*, 2020., 159 str.

Autor Luciano Sterpellone talijanski je liječnik kliničke patologije te vrstan poznavatelj povijesti medicine. Na zanimljiv i čitatelju razumljiv način prikazuje

ulogu i značaj medicine u životu Židova u svome djelu *Medicina u Bibliji*. Knjigu je s talijanskog jezika na hrvatski preveo Mato Balić. Na 159 stra-